

KAPELLHORVAN

Arkeologisk förundersökning inom fastigheterna Kapellhorvan 9 och 10,
Norrköping stad och kommun, Östergötlands län

JOSEFINE LÅÅS

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3118

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Karta för grundritning över Johannesbergs slott. Detalj över norra kvarteren i Norrköping efter ryssbranden 1719, exakt årtal okänt. Kvarteret Kapellhorvan centrerat, skala 1:2 000.

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

© Arkeologikonsult 2018

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

KAPELLHORVAN

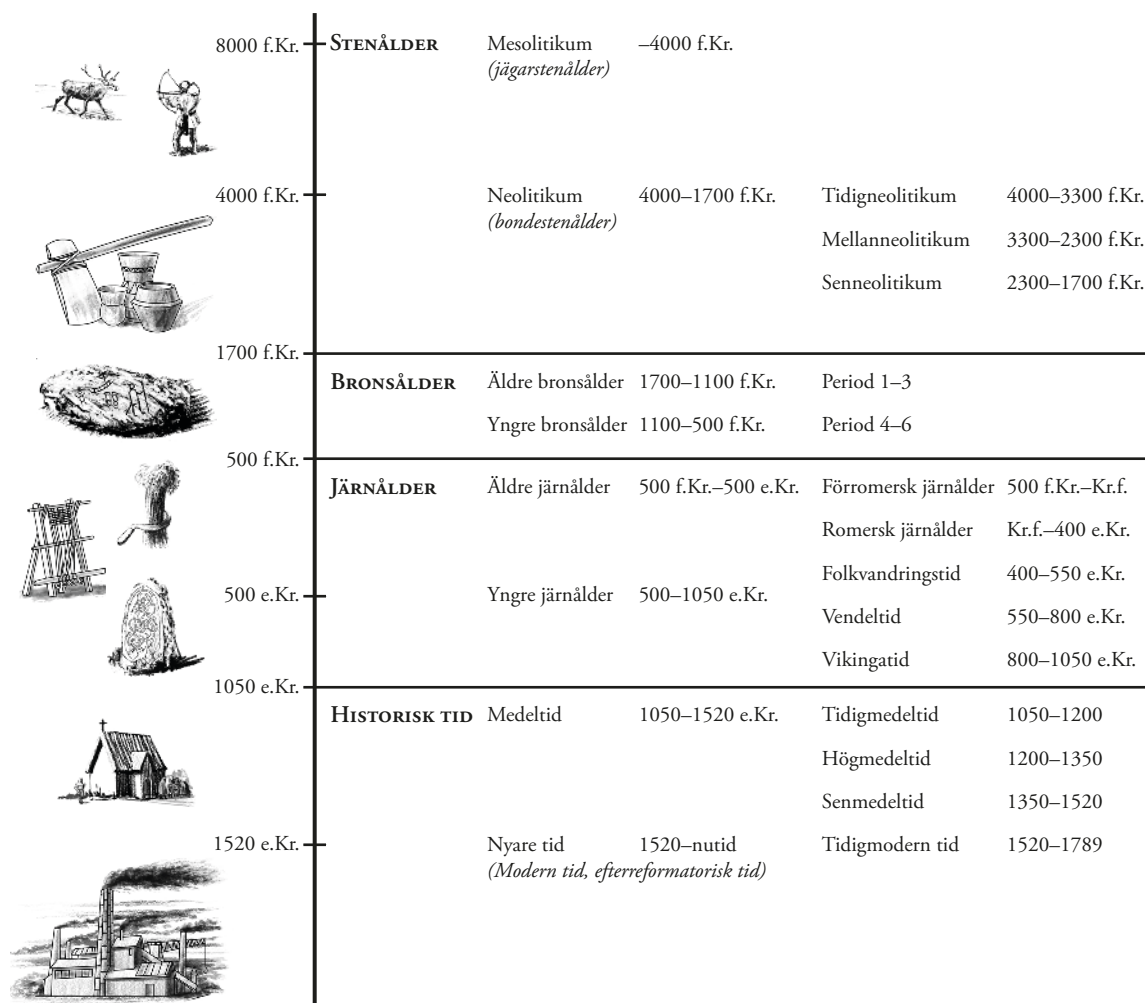
Arkeologisk förundersökning inom fastigheterna Kapellhorvan 9 och 10,
Norrköping stad och kommun, Östergötlands län

JOSEFINE LÅÅS

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3118

ARKEOLOGISK PERIODINDELNING

ANTI-KVARISK BEDÖMNING

Antikvarisk bedömning anger hur man enligt kulturmiljölagen (1988:950), och till viss del även skogsvårdslagen (1979:429), bedömt lämningen och dess eventuella lagskydd vid registreringstillfället. Den slutgiltiga bedömningen görs alltid av Länsstyrelsen och föregås av en besiktning, undersökning eller utredning.

Fornlämning är en lämning som vid registreringstillfället bedömts omfattas av skydd enligt kulturmiljölagen. För att en lämning ska kunna bedömas som fornlämning krävs att den tillkommit före 1850 genom äldre tiders bruk och att den är varaktigt övergiven. Det är förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut eller på annat sätt ändra eller skada en fast fornlämning.

Bevakningsobjekt innebär att man vid registreringstillfället inte kunnat ta ställning till om lämningen är en fornlämning eller inte.

Övrig kulturhistorisk lämning används för kulturhistoriska lämningar som enligt rådande praxis vid registreringstillfället inte utgör fornlämning men som ändå anses ha ett antikvariskt värde. Enligt skogsvårdslagen ska hänsyn tas även till denna typ av lämningar. Bedömningen används även för vissa lämningar som inte uppvisar fysiska spår, t.ex. fyndplats eller plats med tradition.

Uppgift om innebär att lämningen endast är känd via kartmaterial, skriftlig eller muntlig källa. Lämningen har inte eftersökts eller kunnat återfinnas i fält.

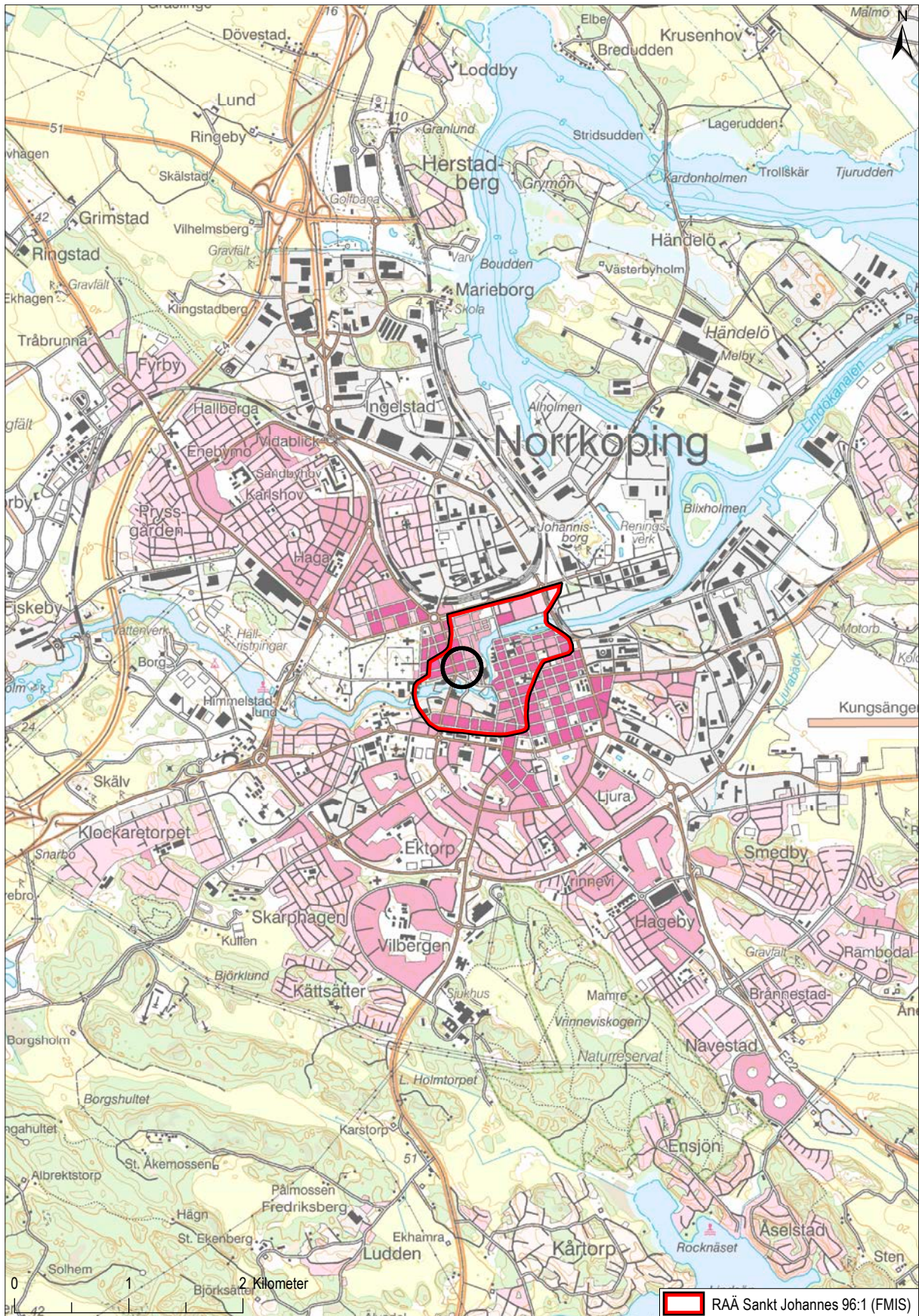
Undersökt och borttagen betyder att lämningen blivit arkeologiskt undersökt och helt borttagen. Inget skydd enligt kulturmiljölagen kvarstår.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING.....	7
INLEDNING	7
METOD OCH GENOMFÖRANDE	8
BAKGRUND.....	9
RESULTAT	9
Schakt 1.....	9
Schakt 2.....	11
SLUTSATS.....	11
REFERENSER	12
Litteratur	12
Äldre kartmaterial	12
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER.....	13

Figur 1. Platsen för undersökningen inom RAÄ Sankt Johannes 96:1 markerad på Terrängkartan, skala 1:50 000.

SAMMANFATTNING

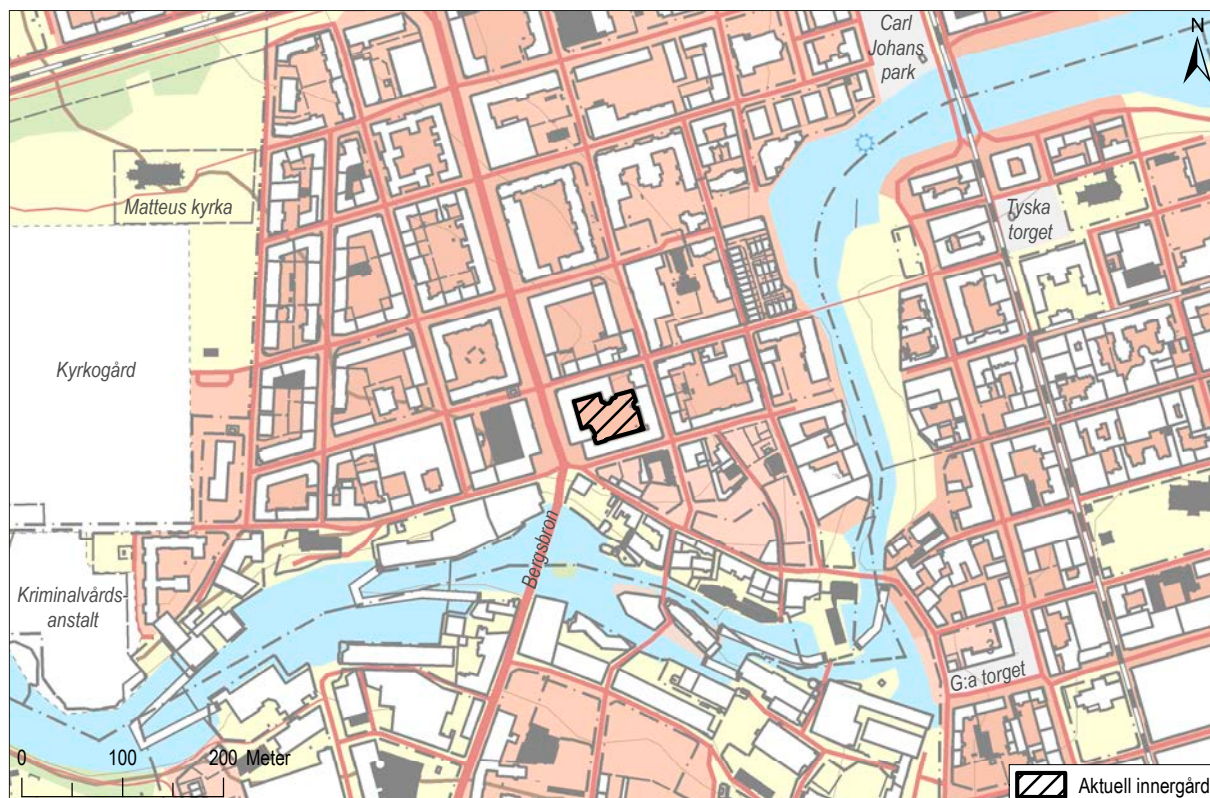
Arkeologikonsult har genomfört en arkeologisk förundersökning inom RAÄ Sankt Johannes 96:1 inom fastigheten Kapellhorvan 9 och 10 i Norrköpings stad och kommun, Östergötlands län (figur 1). Sankt Johannes 96:1 utgörs av stadslager daterade till medeltid och nyare tid. På innergården grävdes två 1,2–1,7 meter djupa och 3–4,7 meter långa schakt i närmast NO–SV riktning. Förundersökningen visade att platsen i senare tid har modifierats genom

påförande av massor av ca 1–1,1 meters djup, i form av ren sand och omrörda massor med raseringsinslag och recenta föremål såsom plast och taktegel av yngre typ. Endast ett fåtal fynd påträffades. Inga indikationer på konstruktion framkom, och möjliga kulturlager tangerades endast i botten av schakten. Inget av antikvariskt intresse framkom inom de schaktdjup som angetts i förfrågningsunderlaget.

INLEDNING

Arkeologikonsult har efter beslut av Länsstyrelsen i Östergötlands län genomfört en arkeologisk förundersökning inom RAÄ Sankt Johannes 96:1 inom del av fastigheterna Kapellhorvan 9 och 10, Norrköpings stad och kommun, Östergötlands län (Lst dnr 431-7711-17). Anledningen till förundersökningen var att MIFAB planerar att genomföra olika typer av markarbeten inom det aktuella området.

Undersökningsområdet utgjordes av en innergård (figur 2) som uppgick till ca 1 400 m² och låg inom Sankt Johannes 96:1, som enligt gällande beskrivning i Fornminnesregistret utgörs av stadslager som är daterade till medeltid och nyare tid. Syftet med utredningen var att utröna huruvida fornlämningar skulle komma att beröras av de planerade markarbetena.

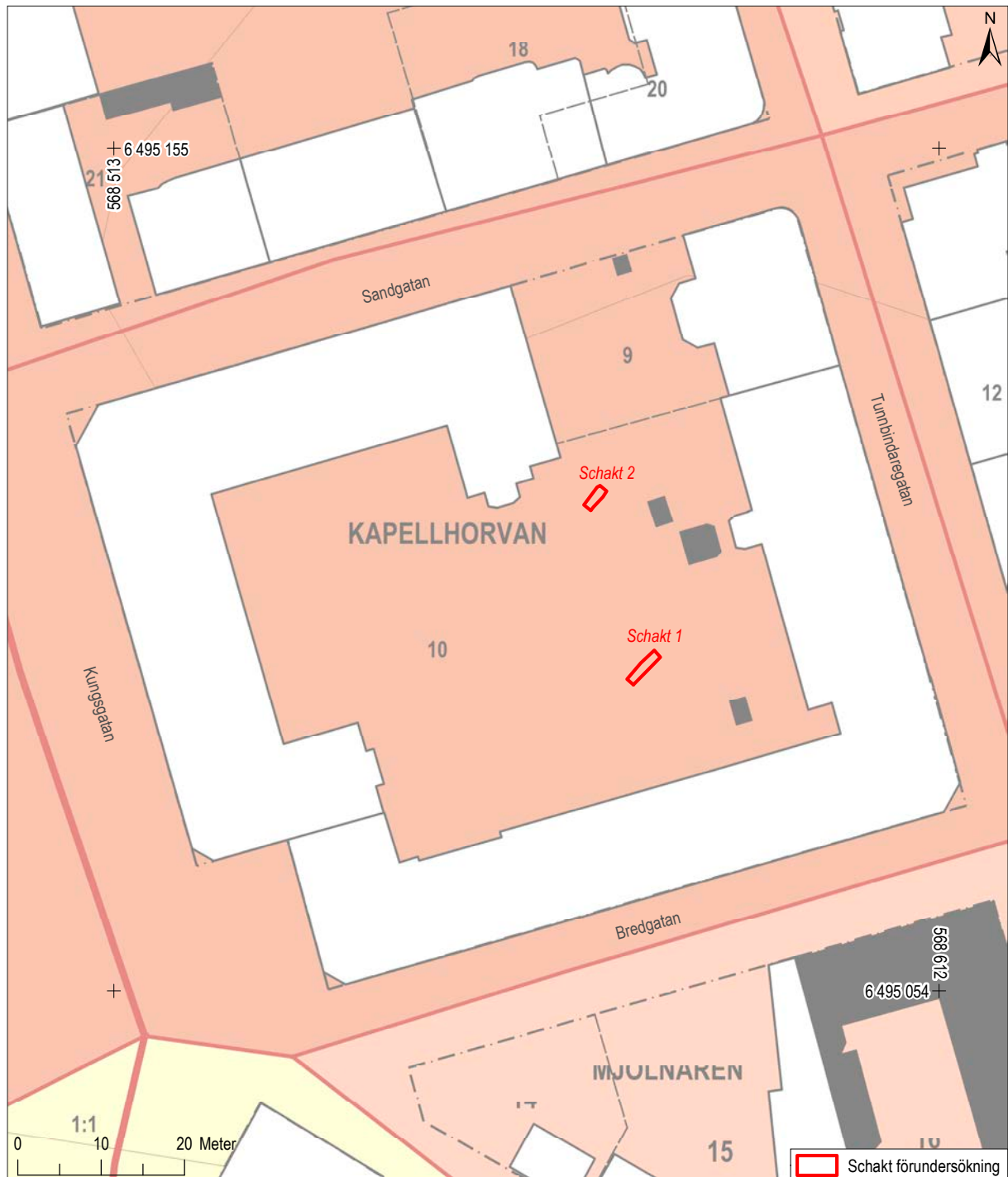

Figur 2. Undersökningsområdet utgjordes av en innergård. Mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:7 500.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

Fältarbetet utfördes den 18 november 2017. Schaktningen skedde skiktvis med hjälp av bandburen maskin ned till ett djup av 1,2–1,7 meter. Totalt togs en sammanlagd yta av 8,7 m² upp (figur 3). Inmätningarna gjordes med en GPS (Leica System GPS 1200)

med en standardavvikelse på 0,02 meter i öppen terräng. Vid fotografering av området och de berörda kontexterna användes en digitalkamera. Schakten fotograferades, mättes in och beskrevs skriftligen innan de slutligen lades igen.

Figur 3. Schakt mot bakgrund av Fastighetskartan, skala 1:750.

BAKGRUND

Kvarterets namn, Kapellhorvan, härrör sannolikt från att ett kapell tidigare stått på platsen, och enligt tidigare forskning kan det röra sig om kapellet St:a Gertrud. Man baserar detta bland annat på att man i en uppgift från 1543 omnämner fyra tomter som ägs av kronan, och ska ha legat ”nordan om ån, vid St: Gertruds kapell” (Broberg 1984:16, med anförd litteratur). År 1927 påträffades dessutom källare med tunnvalv inom Kapellhorvan 6 och 7, vilka har tolkats som rester av en kapellbyggnad. Även gravar från en arkeologisk undersökning som ägde rum år 1982 har tillskrivits som möjligen tillhörande St:a Gertrudkapellets kyrkogård (Broberg 1884:16, 40, 63). Ändelsen ”horvan” är ett ord som tidigare finns nedtecknat från 1562, och betyder liten inhägnad

åker eller äng (SAOB), vilket vidare skulle kunna kopplas till att platsen utgörs av åkermark enligt en karta över geometrisk ägoavmätning av lantmätare Johan de Rogier från år 1636 (Jonsson et al 2014:13). Namnet Kapellhorvan står först utskrivet på kartor som tillkommit efter ryssbranden år 1719 (se omslagsbild) (se D75-1:1, grundritning av okänd förrättningsman och okänt årtal, samt D75-1:9 och D75-1:12 av lantmätare Sven Ryding, 1719, sistnämnda akt med tomter markerade inom kvarteret). På en karta över Laga delning från 1728 ser man att bland annat handelsmän och tunnbindare har hållit till i kvarteret. Inga tydliga strukturer finns dessvärre inte heller här utritade.

RESULTAT

Schakt 1

Schaktet grävdes på innergårdens södra del och var 4,7 meter långt, 1,2 meter brett och ca 1,2 meter djupt. Under torven (ca 0,15 meter djupt) låg ett tunt lager med fin, påförd sand (ca 0,1–0,15 meter djupt). Detta åtföljdes av ett 0,3–0,35 meter tjockt utjämnings-/utfyllnadslager med omrörda massor som bestod av torr siltig sand med tegelkross, grus och småsten, i vilket bland annat stora plaststycken, Höganäsrör, väggkakel, järnskrot och spik påträffades. I schaktets nordvästra hörn fanns även en ca 0,2 m tjock lins med ren sand och plast, vilket tolkas som fyllning i någon form av recent störning (RS107). Under detta framkom i hela schaktet ett 0,2–0,25 meter tjockt lager med kraftigt upphettat, partiellt förslagat material, möjligen rester av bruk eller puts, som blandats med fint grus och innehöll större, men mycket lätta, förslagade stycken (figur 4). Lagret var gråsvart, främst i dess övre skikt, medan det nedre skiktet var mer omrört och där partiellt hade en mörkrosa ton. Utöver slaggstyckena var dock lagret fyndtomt.

Figur 4. Framtagning av lager 102, som innehöll förslagat material. Foto från sydväst.

Figur 5. Schakt 1. Fotot visar hur schaktets västra respektive östra del skiljer sig markant. Foto från sydväst.

Figur 7. Östra delen av schakt 1, norra profilväggen. Foto från söder.

Figur 6. Västra delen av schakt 1, norra profilväggen. Foto från söder.

Efter lager 101 skilde sig sedan lagerföljden i schaktets västra, respektive östra del (figur 5). I västra delen framkom under lager 101 ett ca 0,3 meter tjockt omrört lager (100) vilket utgjordes av brun, sandig silt med visst inslag av tegelkross och kolstänk, men även förekomst av plast och fragment av Höganäsrör (figur 6), vilket antyder att lagret är påfört eller uppgrävt och återfyllt vid något tillfälle. I botten av schaktet, på ca 1–1,1 meters djup, framkom sedan ett lager som utgjordes av relativt ren, siltig sand med kolstänk och tegelkross (106). Här påträffades två skärivor yngre rödgods, varav den ena med mönster av lerengobe. Detta skulle kunna vara en kulturlagerrest, alternativt ovanifrån infiltrerad undergrund.

I östra delen framkom under lager 101 ett gråsvart, fett lager med sandig silt och sot, ca 0,3–0,45 meter tjockt. Lagret innehöll rikligt med rasering, främst tvåkupigt taktegel, mycket sten i storlek ca 0,1x0,1–0,5x0,5 meter, samt ett par fyrkantiga gatstenar (figur 7). Möjligen ingår i dessa massor rester av rasering från byggnader som tidigare har stått inom kvarteret, men det är svårt att med säkerhet säga. I schaktbotten framkom fin, sandig beige silt; vilket möjligen var samma som lager 106.

Schakt 2

Schaktet grävdes på innergårdens norra del och var 3 meter långt, 1,2 meter brett och ca 1,2–1,7 meter djupt. Översta skiktet utgjordes här av sandblandad matjord, ca 0,1–0,15, följt av ett tjockt lager med påförd, mycket fin beige sand som var 0,6 meter tjockt. Under detta ett lager med grus/stenkross som var ca 0,2–0,25 meter tjockt. Schaktbotten utgjordes här av ett kulturlager (104) som framkom på ca 1,2 meters djup (figur 8). Lagret utgjordes av

Figur 8. Västra delen av schakt 2, södra profilväggen. Foto från norr.

fet, mörkbrun sandig silt med tegelkross, kolstänk och en del djurben samt fynd av två skärivor rödgods och ett fragment av kritpipshuvud av holländsk typ. På sidan av kritpipshuvudet fanns övre delen av en tudorros, troligen med 5 eller 6 blad, vilket ger ett ganska brett dateringsspann som kan kopplas till 1610–1680 (5 blad), men även så sent som in i 1790-tal (6 blad) (Åkerhagen 2006:16f). Detta lager skars i östra delen av en recent nedgrävning (RS105) som sedan fyllts med rent, grått grus, ca 1 meter tjockt. Dess funktion är oklar. I anslutning till schaktet noterades även en recent ledning (RS106), möjligen för dagvatten.

SLUTSATS

Sammanfattningsvis påträffades främst påförda massor i form av ren sand eller omrörda lager med raseringsinslag och föremål av mer recent karaktär såsom plast och taktegel. Sannolikt har dessa massor

påförts vid modifiering av platsen under senare tid. Ingen konstruktion framkom, och inga kulturlager påträffades inom de schaktdjup som angetts i förfrågningsunderlaget.

REFERENSER

Litteratur

BROBERG, BIRGITTA. 1984. *Norrköping. Medeltidsstaden* 50. Stockholm.

JONSSON, KRISTINA ET AL. 2014. *Kvarteret Mjölneren i Norrköping – Gravar, bebyggelse och verksamheter från Bronsålder till 1700-tal.*

ÅKERHAGEN, ARNE. 2006. *Datera en kritpipa.* Tobaks- och Tändsticksmuseum. Stockholm.

Äldre kartmaterial

LMS D75-1:d4:5-7 Östergötlands län
Norrköpings stad
Geometrisk ägoavmätning
1636

LMS D75-1:1 Östergötlands län
Norrköpings stad
Grundritning över
Johannesbergs slott mm
Okänt årtal

LMS D75-1:9 Östergötlands län
Norrköpings stad
Grundritning över
Johannebergs slott mm
1719

LMS D75-1:12 Östergötlands län
Norrköpings stad
Laga delning
1728

Stadsarkivet Norrköping Östergötlands län
akt J 1d:1 Norrköpings stad
Karta över Norrköping av
Alfred Rudolf Lundgren
1879

LMS = Lantmäteristyrelsens arkiv

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr:	431-7711-17
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2017-10-26
Arkeologikonsults projektnr:	3118
Beställare:	Norrköpings kommun
Typ av undersökning:	Arkeologisk förundersökning
Utförande fältarbete:	2017-11-08
Berörd fornlämning:	Sankt Johannes 96:1
Län:	Östergötland
Socken:	Norrköpings stad
Kommun:	Norrköping
Koordinatsystem:	SWEREF99TM
Höjdsystem:	RH2000
Personal:	Josefine Låås
Planer & layout:	Ida Söderström
Kvalitetsgranskning:	Michel Carlsson
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs

Rapporter från Arkeologikonsult 2018:3118